

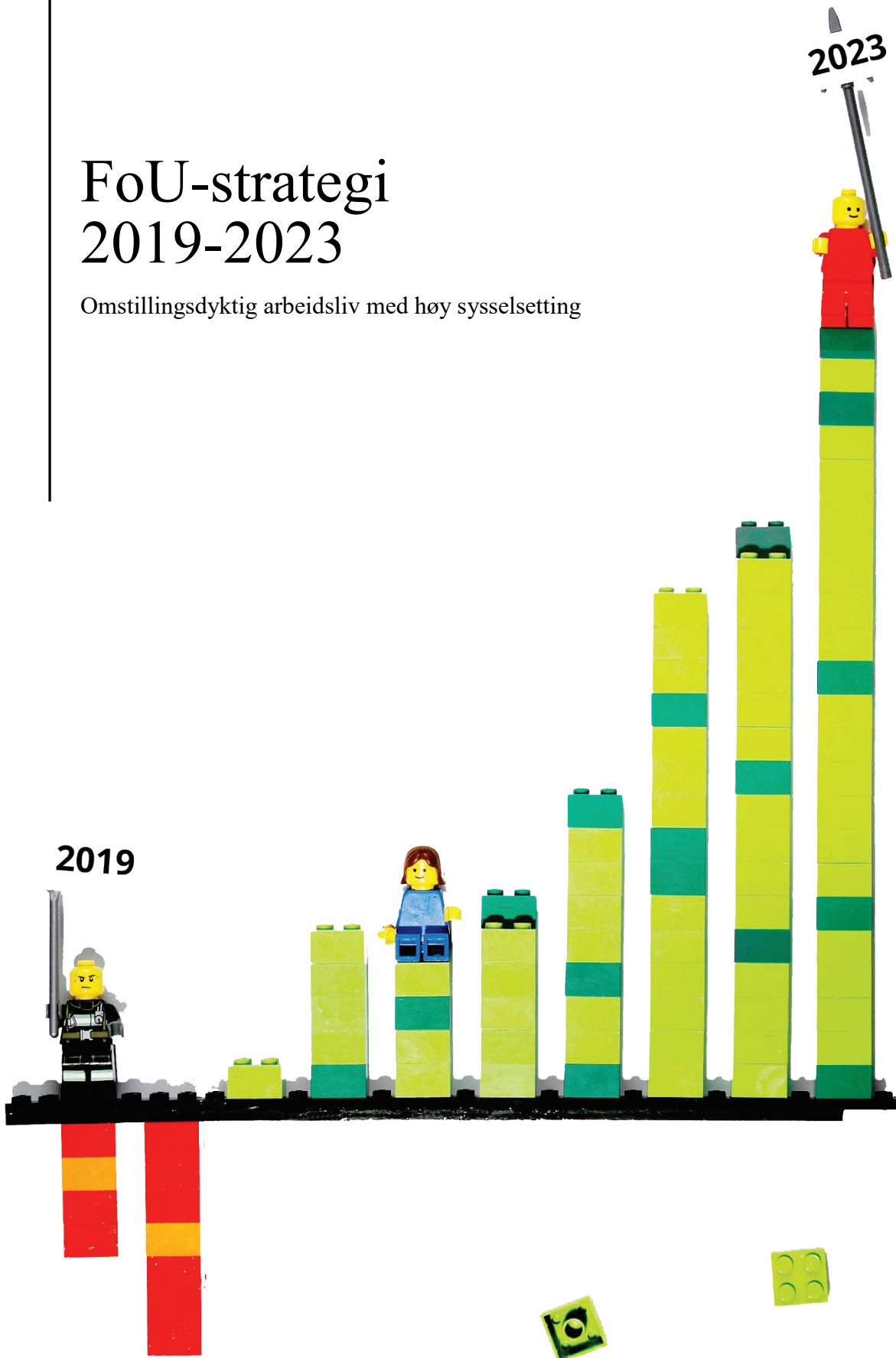

Arbeids- og
sosialdepartementet

Strategi

FoU-strategi 2019-2023

Omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting

Forsidebilde:

Monica Strømdahl Aftenposten / NTB scanpix. Årstallene på bildet er endret med tillatelse.

Innholdsfortegnelse

.....	1
1. Utgangspunkt og formål	4
1.1 Sektoransvaret for forskning	4
1.2 Strategiens formål og tidsperspektiv	4
1.3 FoU-begrepet.....	4
1.4 Departementets ansvarsområder	5
1.5 Om sektor og sektoransvar	5
2. Sektorpolitiske mål og overordnede kunnskapsbehov.....	6
2.1. Sektorens utfordringer og mål.....	6
2.2 Overordnede kunnskapsbehov	7
2.2.1 Et kunnskapsgrunnlag for bredden i sektoransvaret	7
2.2.2 Prioritere et godt kunnskapsgrunnlag for et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting	9
2.2.3 Relevans og kvalitet i kunnskapsgrunnlaget	11
3. Bruk av virkemidler og aktører til forskning og kunnskapsutvikling.....	12
3.1 Norges forskningsråd	12
3.2 Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI).....	13
3.3 Arbeids- og velferdsdirektoratet.....	14
3.4 Departementets egne anskaffelser	15
3.5 Samarbeid og synergier	15
4. Samarbeid med andre departementer og internasjonalt forskningssamarbeid.....	16
4.1 Samarbeid med andre departementer	16
4.2 Internasjonalt forskningssamarbeid.....	16
5. Oppsummering og tiltak i strategien.....	17
5.1 Overordnede og prioriterte kunnskapsbehov	17
5.2 Tiltak i strategiperioden.....	17

1. Utgangspunkt og formål

1.1 Sektoransvaret for forskning

Sektorprinsippet for forskning i Norge betyr at hvert departement har ansvar for forskning innenfor sine ansvarsområder. Kunnskapsdepartementet har laget en [veileder for sektoransvaret for forskning](#). Dette sektoransvaret omfatter åtte elementer.

Departementene skal:

1. Ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov
2. Systematisk vurdere forskning som virkemiddel for å nå sektorpolitiske mål
3. Bidra til forskning og kompetanseoppbygging for sektoren
4. Sørge for forskning for politikkutforming og forvaltning
5. Legge til rette for høy vitenskapelig kvalitet og relevans i forskningen
6. Være bevisst på hvilken kanal som velges for forskningsfinansiering
7. Samarbeide med andre departementer
8. Følge opp internasjonalt forskningssamarbeid innenfor sektoren

Veilederen skal legges til grunn for departementenes arbeid med forskning og annen kunnskapsutvikling.

1.2 Strategiens formål og tidsperspektiv

Strategiens overordnede formål er å synliggjøre hvordan departementet vil ivareta sektoransvaret for forskning og strategiske kunnskapsbehov. Dette innebærer at den skal:

- Være grunnlag for forvaltning av de samlede bevilgninger til forskning og retningsgivende for departementets langsiktige satsinger og prioriteringer på forskning
- Synliggjøre de mål forskning og annen kunnskapsutvikling skal bidra til og hva som er overordnede kunnskapsbehov
- Synliggjøre de virkemidler og kanaler som anvendes til forskning
- Følge opp regjeringens ambisjoner i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028 om å sikre et bærekraftig velferdssamfunn

Strategien skal forvaltes av departementet og realiseres gjennom de årlige budsjettprosessene, i dialogen med Forskningsrådet, gjennom etatsstyring av underliggende virksomheter og når kunnskap og forskning erverves på andre måter. Strategien synliggjør tiltak departementet vil gjennomføre i strategiperioden. I tillegg skal strategien være et referansepunkt for våre samarbeidspartnere. Strategien har en varighet på fem år, men vil bli revidert når åpenbare behov tilsier det.

1.3 FoU-begrepet

FoU-begrepet brukt i denne strategien er definert i henhold til Kunnskapsdepartementets veileder for sektoransvaret for forskning og slik det er definert i nasjonal FoU-statistikk. Dette

inkluderer grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid. For Arbeids- og sosialdepartementet handler tiltak for å ivareta sektoransvaret i hovedsak om anvendt forskning og utvikling.

1.4 Departementets ansvarsområder

Departementet har det overordnede faglige og politiske ansvaret for arbeidsmarkedet, arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet, økonomisk og sosial sikkerhet og pensjon.

Etater og virksomheter underlagt Arbeids- og sosialdepartementets styrings- og oppfølgingsansvar er:

Arbeids- og velferdsetaten	Statens pensjonskasse
Arbeidstilsynet	Pensjonstrygden for sjømenn
Petroleumstilsynet	Trygderetten
Statens arbeidsmiljøinstitutt	Riksmekleren
	Arbeidsretten

Se for øvrig regjeringen.no for nærmere beskrivelse.

1.5 Om sektor og sektoransvar

FoU er et virkemiddel som skal bidra til å utvikle sektoren. Målet er at forskning og annen kunnskapsutvikling skal gi god kunnskap og et faglig grunnlag som er relevant for sektoren og for utvikling og gjennomføring av politikk på departementets ansvarsområder. For en kunnskapsbasert arbeids- og sosialsektor generelt og for politikk og forvaltning spesielt er kunnskapsutviklingens relevans særlig knyttet til å:

- Følge med på samfunnsutviklingen, få gode beskrivelser av denne og avdekke vesentlige samfunnsutfordringer
- Identifisere årsaker og drivkrefter bak utfordringer og tilstander som dokumenteres
- Tydeliggjøre konsekvenser og dilemmaer av politiske veivalg
- Kunnskap som kan bidra til løsninger og treffsikker politikk, tjenester og tiltak

Arbeids- og sosialsektoren består av både offentlige og private aktører. De offentlige aktørene er myndigheter og forvaltning bestående av departementet og virksomheter/etater som er underlagt departementets styrings- og oppfølgingsansvar. Deler av kommunal sektor tilhører også sektoren. Andre aktører innen sektoren er næringsvirksomheter, tiltaksbedrifter og partene i arbeidslivet samt interesseorganisasjoner og ideelle organisasjoner.

Departementets forståelse og praktisering av sektoransvaret for forskning legger til grunn at myndigheter og forvaltningen selv er brukere av forskningen. Departementet har et selvstendig ansvar for å sørge for nødvendig kunnskap for politikkutforming, forvaltning, tjenesteyting, tilsyn og andre virkemidler. Samtidig har departementet et ansvar for å bidra til forskning og kompetanseoppbygging for sektorens aktører utover dette. Et slikt ansvar handler i hovedsak om å fastsette mål for utvikling av forskning for og om sektoren, stille

midler til rådighet for forskning og utvikle kontakt med relevante forsknings- og utdanningsmiljøer som kan bidra til forskning og utdanning til nytte for vår sektor.

Der ansvaret er å sørge for forskning for politikkutvikling og forvaltning må departement og etater selv bidra til å definere kunnskapsbehov og relevans, og også være bestiller og bruker av forskningen. Departementet har også behov for felles dokumentasjons- og kunnskapsgrunnlag med andre aktører i sektoren, dette gjelder særlig virksomhetene og partene i arbeidslivet.

Sektoren er preget av brede ansvars- og fagområder og komplekse sammenhenger som skal forstås og omsettes til faglig gode kunnskapsgrunnlag. Det forutsetter bred og variert kunnskapsproduksjon samt bruk av flere virkemidler og aktører til forskning. Noen områder er avhengig av forutsigbar og løpende statistikkproduksjon. Andre områder, som for eksempel arbeidsmarkedstiltak og strategier og reguleringer i arbeidslivet må jevnlig evalueres og vurderes mht. måloppnåelse og effekt. Større samfunnsutfordringer og utviklingstrekk må møtes med langsiktig forskning basert på omfattende datagrunnlag og empiri for å forstå hvordan samfunnet generelt, og arbeidsmarked og arbeidsliv spesielt, utvikler seg, hva som er årsaker, drivkrefter, sammenhenger og nye utfordringer.

Arbeids- og sosialsektoren har sammenhenger med og grensesnitt til andre sektorer. Kunnskapsgrunnlaget må fange opp slike sammenhenger. Grad av måloppnåelse i andre sektorer kan og vil få konsekvenser for flere deler av arbeids- og sosialsektoren. Dette er for eksempel måloppnåelse i helsesektoren, utdanningssektoren, integreringsområdet og barne- og familiesektoren. Ansvaret for arbeidsmiljø og sikkerhet omfatter også olje- og energisektoren. Dette gir grunnlag for og insentiver til sektorovergripende forskning.

Departementet bruker forskning, forskere og forskningens resultater på flere og ulike måter. Det er i hovedsak utvikling av kunnskap over tid, ikke enkeltresultater, som gir det faglige grunnlaget for utvikling av politikk og tjenester. Departementet vil i strategiperioden mer systematisk satse på kunnskapsoppsummeringer. Dette skal gi bedre og sikrere grunnlag for anvendelse og vurdering av framtidige kunnskapsbehov og prioriteringer.

2. Sektorpolitiske mål og overordnede kunnskapsbehov

2.1. Sektorens utfordringer og mål

Forskningen skal bidra til å avdekke vesentlige samfunnsutfordringer og utviklingstrekk, og den skal bidra til å møte de utfordringer som er kjent.

Det er flere utfordringer og utviklingstrekk i samfunnet som vil påvirke norsk økonomi, arbeids- og næringsliv framover. Dette er bl.a. omtalt i Perspektivmeldingen, Meld. St. 29 (2016-2017). Dette er forhold som at arbeids- og næringsliv må omstilles som følge av at olje- og gasssektoren ikke vil løfte veksten i norsk økonomi som tidligere, internasjonalisering og globalisering, en aldrende befolkning, innvandring og migrasjon, digitalisering og teknologiutvikling. Slike utfordringer og trender vil påvirke arbeidsmarkedet, arbeidslivet og

sosiale forhold i Norge. For arbeids- og sosialdepartementet er utfordringsbildet spesielt knyttet til:

- Omstillinger og strukturendringer i arbeidsmarkedet
- Usikkerhet knyttet til det nye arbeidslivet
- Pensjon/avgang fra arbeidslivet
- Økte/endrede krav til kompetanse
- Frafall på grunn av helse

Departementet har lagt utfordringene over til grunn for nye sektorpolitiske mål. Disse målene er:

- Et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting
- Økonomisk og sosial sikkerhet
- Et sikkert og seriøst arbeidsliv

Forskning og annen kunnskapsutvikling skal bidra til å nå disse målene. Dette ligger til grunn for overordnede kunnskapsbehov. Det er i strategiperioden og framover særlig viktig å utvikle gode kunnskapsgrunnlag for målet om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Dette utdypes i pkt. 2.2.2.

2.2 Overordnede kunnskapsbehov

Departementets overordnede kunnskapsbehov skal fange opp bredden i departementets ansvarsområder og at vi i strategiperioden utvikler et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til at en størst mulig del av arbeidsstyrken både kan og vil arbeide, og arbeide lengre.

Departementet har over tid gjort investeringer for å bygge kapasitet og relevans i forskningsmiljøene på viktige politikkområder som for eksempel trygd og inntektssikring. Det skal bygges videre på dette grunnlaget. Samtidig må vi sikre at vi framover bygger kapasitet og et godt kunnskapsgrunnlag for at den samlede politikken og virkemiddelbruken kan bidra til et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

2.2.1 Et kunnskapsgrunnlag for bredden i sektoransvaret

En bred tilnærming til kunnskapsbehov skal sikre kunnskapsutvikling for departementets samlede ansvarsområder og hovedvirkemidler. Dette innebærer følgende områder:

Bærekraftig velferdssamfunn og grunnleggende systemtrekk

Departementets sektor er en sentral del av velferdssamfunnet. Overordnet omfatter dette de grunnleggende systemtrekkene ved den norske/nordiske velferdsmodellen for økonomi, arbeid og velferd. Disse beskrives gjerne som:

- Økonomisk styring, ved aktiv finans- og pengepolitikk
- Organisert arbeidsliv, ved regulert arbeidsliv, koordinert lønnsdannelse og partssamarbeid
- Offentlig velferd, ved aktiv arbeidsmarkedspolitikk, økonomisk og sosial trygghet, utdanning og helsetjenester for alle på like vilkår (universelle system)

Departementet er ansvarlig for flere av de virkemidler og reguleringer som utgjør disse grunnleggende systemtrekkene.

Arbeidsmarked og arbeidsliv

Samfunnsutviklingen har konsekvenser for arbeidsmarkedet og arbeidsliv og derigjennom for politikk, forvaltning og tjenester. Det er et grunnleggende behov å følge med på hvilke omstillinger og strukturendringer som skjer i arbeidsmarkedet, hvordan arbeidslivet utvikler seg over tid og å avdekke eventuell markedssvikt eller mistilpasninger som kan kreve endret/ny politikk. Det er behov for kunnskap som fanger opp bredden i utfordringer og i trender og drivere for utvikling. Digitalisering og teknologiutvikling er eksempler på områder i rask utvikling. Det vises til pkt. 2.2.2. Prioritere et godt kunnskapsgrunnlag for et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Arbeidsmiljø, arbeidshelse og sikkerhet

Et godt arbeidsmiljø og god arbeidshelse er et arbeidsgiveransvar. Departementet har ansvar for forskning og kunnskapsutvikling som skal bidra til å støtte opp under dette ansvaret og legge til rette for kunnskapsbaserte prioriteringer knyttet til et systematisk og forebyggende helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i norske virksomheter. Selv om de aller fleste i Norge arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold er det behov for at kunnskap om risikoforhold og årsakssammenhenger mellom arbeid og helse over tid oppdateres, både for at virksomhetene skal forebygge helseskader og ivareta arbeidstakere, og for at myndigheter og forvaltning skal kunne ivareta sitt ansvar. Dette gjelder også for useriøsitet i arbeidslivet og forskning og kunnskapsutvikling om risikoforhold knyttet til arbeidsmiljø, sikkerhet og storulykker i petroleumsnæringen.

Med et arbeidsliv i endring vil også arbeidsplassene endre seg. Arbeidsretts-, arbeidsmiljø-, og arbeidshelseforskningen må ta nye perspektiver når arbeidslivet endrer seg, herunder utvikle kunnskap om hvordan virksomheter og arbeidsplassen kan bidra til god helse og inkludering samt redusert sykefravær og frafall. Det vises til pkt. 2.2.2. Prioritere et godt kunnskapsgrunnlag for et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting.

Inntektssikring, økonomisk trygghet og sosial sikkerhet

Folketrygdens formål er bl.a. å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt, samt bidra til utjevning av inntekt og levekår over livsløpet og mellom grupper og personer. Formålet med de sosiale tjenestene er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og aktivt delta i samfunnet. I flere inntektssikringsordninger er det innlemmet insentiver til arbeid og krav til aktivitet. Utfordringer og utviklingstrekk kan ha innvirkning på hvordan disse ordningene fungerer og om de fungerer etter hensikten. Det er et grunnleggende behov å følge med på hvordan inntektssikringsordninger og tjenester fungerer og om formålet med lovgivningen oppnås. Dette gjelder forhold som:

- Utvikling i pensjoneringsadferd og pensjonspolitikkenes virkninger og effekter mht. økonomisk bærekraft, fordelingseffekter, yrkesdeltakelse og inntektsfordeling
- Utvikling i mottak av helserelaterte ytelser og virkning av endringer i regelverk knyttet til overgang til arbeid og inntektsfordeling

- Utviklingstrekk i langtidsmottak av sosialhjelp, og i hvilken grad regelverk for og praktisering av de sosiale tjenestene bidrar til selvhjulpenhet
- Utvikling i levekår og sosiale forskjeller og forklaringer på hvorfor sosiale problemer oppstår og opprettholdes
- Sykefravær, årsaksforhold, utviklingstrekk og endringer i omfang og sammensetning over tid

Forvaltningens organisering og gjennomføringsevne

Det er økte krav til omstilling og effektivitet i offentlig sektor. Departementet og forvaltningen er ansvarlig for ytelser og tjenester til hele befolkningen og til virksomheter i arbeidslivet. Dette gjelder også tilsyn og andre myndighetstiltak. Måten forvaltningen er organisert på og hvordan politikk, tiltak og tjenester gjennomføres har betydning for effektivitet, måloppnåelse og samfunnsøkonomi, tjeneste- og tilsynskvalitet samt brukernes opplevelser. Dette gjelder tjenestene isolert sett, men også i sammenheng og samhandling med andre tjenester og sektorer. Her kan forskning og kunnskapsutvikling bidra med forståelse, evaluering og utvikling.

Kjente utviklingstrekk og drivere kan gi utfordringer for de offentlige tjenestene, men også muligheter for utvikling og innovasjon. Digitalisering og teknologisk utvikling kan for eksempel gi store muligheter for effektivisering og gode brukeropplevelser. Det er behov for kunnskap som kan understøtte en slik utvikling

Det er behov for mer kunnskap som kan avdekke om reguleringer, tjenester, tilsyn og andre tiltak virker som de skal, om de når fram til de riktige målgruppene og om porteføljen av tjenester og tiltak samlet sett gir riktig ressursbruk. Dette både som grunnlag for å endre innretning og som grunnlag for styring av egne etater og forvaltning.

2.2.2 Prioritere et godt kunnskapsgrunnlag for et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting

I tillegg til å sørge for kunnskapsgrunnlag i bredden av ansvarsområdene vil departementet framover prioritere kunnskapsutvikling som kan bidra til at den samlede politikken og virkemiddelbruken kan støtte målet om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Et slikt kunnskapsgrunnlag krever tilnærminger på samfunnsnivå og virksomhets-/arbeidsplassnivå og et bredt perspektiv på arbeidslivet og virksomheters adferd. Sentrale kunnskapsbehov vil være:

Arbeidsmarkedet og arbeidslivets utvikling over tid – funksjonsmåte og omstilling

Det er behov for å følge omstillinger og strukturendringer som skjer i arbeidsmarked og arbeidsliv og bruken av velferdsordninger for å vurdere behovet for tilpasninger i politikk og tjenester. Vi må i et lengre perspektiv ha god tilgang til kunnskap om arbeidsmarkedets utvikling, om arbeidsgiveres og virksomheters adferd samt om faktorer som påvirker arbeidstilbud. Det er behov for å vite hva endringer består i og hva som karakteriserer det nye arbeidslivet. I tillegg til dekkende statistikk og indikatorer er det behov for gode beskrivelser og forklaringer som kan si noe om årsaksforhold og hvordan ulike trender og utviklingstrekk påvirker arbeidsmarkedet og arbeidsdeltakelsen i Norge. Noen viktige elementer i dette er utvikling og endringer i:

- Arbeidsmarkedets virkemåte mht. fleksibilitet, mobilitet og friksjoner
- Inntektsutvikling og lønnsdannelse
- Faktorer som påvirker tilbud av og etterspørsel etter arbeidskraft samt samlet sysselsetting og sysselsettingsrate
- Nærings- og virksomhetsstrukturer, kontrakts- og tilknytningsformer og samarbeidsforhold
- Arbeidsgiveres adferd mht. ansettelser og kompetansebygging
- Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft – forhold mellom jobbkrav og kompetanse
- Betydning av kompetanse for arbeidstilbudet og ved omstilling
- Regler og strukturer i arbeidslivet, herunder parts- og trepartssamarbeidets utvikling og betydning
- Betydningen av sosiale og strukturelle forhold for inkludering i arbeid og samfunnsnivå

Politikk, virkemidler, tjenester og tiltak for arbeidsinkludering og forebygging

Kunnskapsbasert politikk og virkemidler innebærer bl.a. evalueringer av hvordan eksisterende politikk og tjenester fungerer, og kunnskap fra forsøk og eksperimenter som kan bidra til innovasjon i tjenestene og bedre effektivitet for både tjenesteleverandør og bruker. Politikk og tjenester for arbeidsinkludering er også avhengig av et arbeidsliv med virksomheter som vil og kan bidra. Et slikt kunnskapsgrunnlag krever tilnærminger på samfunnsnivå, på virksomhetsnivå/arbeidsplassnivå og i de praksisnære arbeids- og velferdstjenestene. Kunnskapsgrunnlaget må også fange opp sammenhengene med politikk- og tjenesteområder som helse, utdanning og integrering. Noen viktige elementer i kunnskapsbehovet er:

- Arbeidsmarkedspolitikken og arbeids- og velferdstjenestenes innretning og effekter på arbeidsinkludering/overgang til arbeid
- Inntektssikringsordningenes insentiver til arbeid og aktivitet og pensjonssystemets insentiver til lengre yrkeskarrierer
- Strukturer og reguleringer i arbeidslivet – hvordan disse påvirker allokeringen av arbeidskraftsressurser og produktivitet
- Arbeidsplassens betydning for forebygging av helseskader, sykefravær og frafall og for økt inkludering av de som har problemer med å komme i arbeid

Betydningen av helse, kompetanse og ferdigheter

Mange er på offentlige ytelser, særlig de helserelevante. Likeså har vi fortsatt høyt sykefravær og tidlig frafall i deler av arbeidslivet. Hovedforklaringer og årsaker til frafall og manglende arbeidsinkludering er relatert til helse og til kompetanse/kvalifikasjoner. Departementet vil fortsatt ha høy oppmerksomhet på kunnskap om forholdet mellom arbeid og helse, i ulike sammenhenger og med flere formål og perspektiver. Kunnskapsutvikling om forholdet mellom arbeid og helse ivaretas i dag av STAMI og Arbeids- og velferdsdirektoratet og gjennom Forskningsrådets programmer. I strategiperioden vil departementet se forskning og kunnskapsutvikling på arbeid- og helseområdet mer i sammenheng på tvers av etablerte strukturer. Dette med sikte på helhetlig tilnærming, god arbeidsdeling og økt synergi og samarbeidsgevinster mellom de FoU-virkemidlene som benyttes. Vurdering av behov for kunnskapsoppsummeringer vil være en del av dette.

Utfordringene framover kan tilsi at det blir økte og/eller endrede krav til kompetanse og ferdigheter i arbeidslivet. Dette vil få betydning for innretning av strategier, virkemidler og tiltak for økt arbeidsinkludering. Departementet vil framover ha økt behov for kunnskap om sammenhenger mellom arbeid og kompetanse/kvalifikasjoner, både som selvstendig kunnskapsområde og som et relevant perspektiv i forskningen knyttet til inntektssikringsordninger og aktivitet/arbeid, sosiale tjenester og levekår, arbeidsmarkedstiltak, arbeidsmiljø samt arbeidsgiveres adferd.

Det er også behov for god kunnskap om sammenhenger mellom manglende kompetanse/ferdigheter og helse. Kompetanse- og ferdighetsperspektivet bør særlig supplere helseperspektivet i kunnskapsutvikling knyttet til årsaker til frafall og muligheter for arbeidsinkludering av utsatte grupper som ungdom og innvandrere, samt til arbeidsgiveres insentiver og adferd.

Noen viktige perspektiver og elementer er:

- Arbeidsliv og virksomheter som forebyggings- og inkluderingsarena - arbeid som helsefremmende faktor
- Hvordan arbeidsliv og virksomheter kan forebygge uhelse og frafall - helse og kompetanse som arbeidsmiljøfaktorer
- Betydningen av kompetanse og ferdigheter for arbeidsinkludering
- Sammenhenger og årsaksforhold mellom arbeid, manglende kompetanse/ferdigheter og helse

2.2.3 Relevans og kvalitet i kunnskapsgrunnlaget

Et godt kunnskapsgrunnlag innebærer at det er relevant for sektorens utfordringer og mål. Det forskningsbaserte kunnskapsgrunnlaget må også være av høy vitenskapelig kvalitet. Høy kvalitet i forskningen er en forutsetning for god nytteverdi for sektorens brukere og også for at forskere skal kunne anvende resultater i den videre forskningen. Evalueringer viser at vi har mange gode forskningsmiljøer i Norge på områder av viktighet for sektoren.

Det er også departementets erfaring at flere av de områdene vi er ansvarlige for kan karakteriseres som forskningsvake. Forskningssvakheter kan ha flere betydninger og årsaker. Det kan for eksempel være mangel på relevant forskningsbasert kunnskap og /eller lav vitenskapelig kvalitet i det kunnskapsgrunnlaget som eksisterer. Mange offentlige tjenesteområder, herunder arbeids- og velferdstjenestene, er et eksempel på dette ¹. Svakheter i kunnskapsgrunnlaget innebærer også en mangel på kunnskap om tjenestenes samhandling og samarbeid med hverandre. På slike områder vil departementet gjennom bruk av de ulike FoU-virkemidlene bidra til at det bygges opp forskningsmiljøer som kan initiere og drive relevant kunnskapsutvikling av høy kvalitet for sektoren.

Forskningsrådet har egne systemer for ekstern vurdering av vitenskapelig kvalitet i prosjekter mm. Når det gjelder FoU-anskaffelser i regi av departementet og Arbeids- og

¹ Meld. St. 4 (2018-2019) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028

velferdsdirektoratet og forskningen i regi av STAMI vil departementet i strategiperioden sikre at det er systemer for vurdering av vitenskapelig kvalitet.

3. Bruk av virkemidler og aktører til forskning og kunnskapsutvikling

Departementet ivaretar sektoransvaret for forskning og kunnskapsutvikling hovedsakelig gjennom fire virkemidler/aktører. Disse har ulike formål, egenskaper og fortrinn. Departementet vil tilstrebe at sektoransvaret ivaretas og kunnskapsbehov dekkes i henhold til de formål og egenskaper de ulike aktører og virkemidler har, enkeltvis og i sammenheng.

3.1 Norges forskningsråd

Forskningsrådet er regjeringens og departementenes forskningspolitiske rådgiver og iverksetter/administrator av forskningspolitikken og tildelinger fra departementene. Regjeringen har satt fem mål for Forskningsrådet som alle er strategisk viktig for departementet. Disse er:

- Økt vitenskapelig kvalitet
- Økt verdiskaping i næringslivet
- Møte store samfunnsutfordringer
- Velfungerende forskningssystem
- God rådgivning

For departementet er de viktigste egenskapene til Forskningsrådet langsiktigheten, kvalitetssikringen, koordineringen med andre sektorer og politikkområder, kompetanseutvikling i FoU-miljøene, komparativ forskning, stor virkemiddelportefølje og muligheten for store prosjekter med omfattende bruk av data, herunder registerdata.

Departementets tildelinger til Forskningsrådet skal først og fremst:

- Bidra til å bygge forskningsmiljøer med relevant kompetanse for vår sektor og våre forvaltningsområder
- Bidra til forskningsmessig merverdi med høy vitenskapelig kvalitet i forskning og metodeutvikling
- Fremme samordning og kunnskapsutvikling på tvers av sektorer
- Bidra med kunnskapsutvikling for sektoren i sin bredde med utgangspunkt i sektorens utfordringer og mål og til nytte for politikkutvikling, forvaltning og tjenester

Kunnskapsdepartementet er etatsstyrer av Forskningsrådet. Sektordepartementene styrer gjennom sine bevilgninger i tråd med et felles styringssystem for alle departementene.

Bevilgningen til Forskningsrådet skal bidra til å dekke store deler av de langsiktige kunnskapsbehov omtalt i pkt. 2. Det er i strategiperioden spesielt viktig at Forskningsrådet utnytter sine virkemidler og egenskaper til å:

- Lage strategier for og iverksette langsiktig utvikling av et godt kunnskapsgrunnlag for sosialt og økonomiske bærekraftige velferdsordninger og et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting

- Bygge kapasitet i forskningsmiljøene relevant for arbeids- og sosialsektoren, herunder opprettholde kapasitet og kompetanse der denne er god, samt analysere og bygge opp områder som anses som svakere
- Særlig bidra til samfunnsøkonomisk kvantitativ forskning som utnytter registerdata
- Bidra til samarbeid mellom forskningen, forvaltningen og utdanningene
- Bidra til at forskningsbasert kunnskap sammenstilles og spres

Tildelinger fra departementet finansierer programmer som i hovedsak er anvendte i sin karakter. Departementets bevilgninger finansierer følgende store programmer:

- Gode og effektive helse-, omsorgs- og velferdstjenester (HELSEVEL)
- Velferd, arbeid og migrasjon (VAM II) - ny satsing på arbeids- og velferdsforskningen
- Petromaks2 – HMS i petroleumsnæringen

3.2 Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI)

Departementets ansvar for forskning og kompetanseoppbygging på arbeidsmiljø- og arbeidshelsefeltet er preget av komplekse sammenhenger som krever langsiktig forskningsinnsats og overvåking av risikofaktorer. Kunnskapsutvikling på arbeidsmiljø- og arbeidshelsefeltet har også særlige behov i hensynet til partsnøytralitet og tillitt til kunnskap og forskningsresultater hos virksomhetene og partene i arbeidslivet. STAMI skal:

- Skape kunnskap om sammenhenger mellom arbeid, sykdom og helse
- Kartlegge arbeidsmiljø- og helseforhold, vurdere risiko og bidra til forebyggende tiltak
- Overvåke norsk arbeidsliv gjennom å utvikle og følge kvalitetssikrede arbeidsmiljøindikatorer, med formål å etablere et felles kvalitetssikret kunnskapsgrunnlag for arbeidsmiljømyndighetenes og arbeidslivets parters prioriteringer på området
- Gjøre kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse bedre kjent
- Bidra med forskningsresultater til den internasjonale forskningsfronten basert på studier fra norsk arbeidsliv, og hente kunnskap hjem fra forskningsfronten av betydning for norsk arbeidsliv

Instituttets faglige profil er primært forebygging av eksponeringer og arbeidsrelaterte helseskader, sykefravær og/eller frafall i arbeidsmiljøet forankret i bred helsefaglig og medisinsk basiskompetanse. Grunnlaget for STAMIs aktivitet er å bidra til at arbeidslivet har et kunnskapsgrunnlag for å ivareta sitt ansvar for:

- Å ikke utsette arbeidstakerne for skade og uhelse
- Å bidra til helsefremmende og produktive arbeidsplasser

STAMI skal også bidra til kunnskap om hvordan virksomhetene kan forebygge frafall og bidra til at eldre arbeidstakere står lenger i arbeid.

STAMI skal være en nasjonal aktør med faglig tyngde som har evne til å:

- Formidle ny og strategisk viktig kunnskap til bruk for arbeidslivets aktører og myndighetene

- Formidle kunnskap om årsaker og virkninger samt tiltak og implementering

STAMI er også kunnskapsleverandør til tilsynsetatene på deres ansvarsområder. STAMIs kunnskap skal også kunne bidra inn mot Arbeids- og velferdsetatens virksomhet på relevante områder.

Kunnskapsutvikling knyttet til arbeidsmiljø og arbeidshelse er også relevant i de programmer departementet finansierer i Forskningsrådet. STAMI vil her konkurrere på lik linje med andre forskningsmiljø.

3.3 Arbeids- og velferdsdirektoratet

Arbeids- og velferdsforvaltningen gjennomfører store deler av arbeidsmarkeds- og velferdspolitikken gjennom ytelser og tjenester til hele befolkningen. Arbeids- og velferdsdirektoratet har et selvstendig ansvar for å fremskaffe og formidle forskning og kunnskap som er relevant for politikktutvikling, tjenesteutvikling og egen praksis. Dette er en sentral del i sektoransvarets element om at departementene skal sørge for forskning for politikktutvikling og forvaltning. Direktoratet skal gjennom sin rolle som rådgiver og faglig premissleverandør for departementet arbeide for at egen virksomhet er kunnskapsbasert. Etaten har et hovedansvar for evaluering av virkemidler, tjenester og tiltak på arbeids- og velferdsforvaltningens områder. Dette innebærer blant annet kjøp av forskning i markedet og bruk av direktoratets egne utrednings- og analysekompetanse. Direktoratet skal også sikre utarbeiding og utvikling av relevant statistikk.

For departementet skal kunnskapsfunksjonen i direktoratet særlig bidra til sektoransvarets element om å sørge for forskning for politikktutforming og forvaltning. Etaten har særlige fortrinn ved at de har kompetanse om innholdet i tjenester og nærhet til praksisfeltet og brukerne. Direktoratet styrer dessuten Arbeids- og velferdsetaten og har i den sammenheng mulighet til å benytte deler av denne som arena og laboratorium for forskning, herunder forsøk og evalueringer. Mye av kunnskapsutviklingen skjer på kort og mellomlang sikt, men også gjennom mer langsiktige strategier.

Direktoratets kunnskapsfunksjon vil være et viktig bidrag til et sterkere fokus på et framtidig godt kunnskapsgrunnlag for et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting. Dette gjelder spesielt for å utvikle kunnskap om måloppnåelse i tjenestene og arbeidsmarkeds-tiltakenes innretning og effekter på overgang til arbeid. Som virkemiddel for å realisere strategiske kunnskapsbehov legger departementet vekt på at direktoratet skal:

- Styrke relevansen i forskningen gjennom å tilføre kompetanse til akademia/FoU-miljø på innholdet i tjenestene
- Etablere et kunnskapsgrunnlag for å effektivisere tjenester, tjenestetilbud og tiltak, herunder ved digitalisering og bruk av ny teknologi
- Initiere kunnskapsoppsummeringer på strategisk viktige områder
- Styrke datagrunnlaget og gjøre det tilgjengelig for forskning
- Utnytte de mulighetene Forskningsrådets programmer gir til å samarbeide med forskere og stille etaten til rådighet som laboratorium for forskningsbaserte evalueringer og forsøk med tjenester og tiltak for arbeidsinkludering

- Utnytte mulighetene som ligger i EUs forskningsprogrammer mht. å samarbeide med forskningsmiljøene om søknader

Arbeids- og velferdsdirektoratets strategier for kunnskapsfunksjonen utvikles i dialog med departementet.

3.4 Departementets egne anskaffelser

Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet har som formål å bidra til gode kunnskapsgrunnlag på kortere og mellomlang sikt. Utgangspunktet er ofte problemstillinger knyttet til pågående eller kommende utviklingsprosesser samt dagsaktuelle problemstillinger som krever presise beskrivelser av kunnskapsbehov. Slike behov konkurransenutsettes iht. regelverket om offentlige anskaffelser og skjer ofte i sammenheng med konkrete utviklings- eller utredningsprosesser som meldingsarbeid, lovarbeid, utvalgsarbeid og ekspertgrupper.

Departementet anskaffer også forskning og annen kunnskap gjennom flerårige forskningsavtaler med ett eller flere forskningsmiljø. Slike avtaler bygger kompetanse og kapasitet i forskningsmiljøene samtidig som det drives relevant forskning. Dette er et selvstendig og hensiktsmessig supplement til forskning og kapasitetsbygging i regi av Forskningsrådet. Slike forskningsavtaler er særlig hensiktsmessige der departementet har behov for at særskilte områder studeres og analyseres løpende i en periode. Departementet vil videreutvikle slike avtaler som et strategisk virkemiddel for kompetansebygging, kvalitet og relevans.

Departementet har mange rammeavtaler med og oppdrag i Statistisk sentralbyrå (SSB) for utvikling av statistikk, indikatorer og forløpsdata. Dette er viktig for departementets egne analyser men også til forskningsformål. Departementet skal i strategiperioden ta en samlet gjennomgang av behovet for rammeavtaler med SSB. Det skal her vurderes å innlemme rammeavtalene i en felles avtale for å sikre områder som ikke er tilstrekkelig dekket og for å styrke tverrgående perspektiver.

Departementet er også en aktiv samarbeidspartner med OECD og de muligheter for forskning og analyser dette gir.

3.5 Samarbeid og synergier

Departementet vil utnytte det potensiale for synergi som samarbeid og arbeidsdeling mellom aktørene kan gi. Dette med utgangspunkt i de formål, egenskaper og fortrinn de har. Arbeids- og velferdsetatens kompetanse på innholdet i tjenestene skal tilføres forskerne. Dette vil støtte opp under departementets tildelinger og forventinger til Forskningsrådets resultater og til UH-sektorens utvikling av utdanningene. Det kan også ligge et potensiale i å benytte STAMIs kompetanse på relevante områder av Arbeids- og velferdsetatens virksomhet. Noen viktige tiltak i strategiperioden vil være:

- Vurdere grunnlaget for et mer strategisk samarbeid mellom underliggende etater generelt, og Arbeids- og velferdsdirektoratet og STAMI spesielt. Det ligger bl.a. godt til rette for å utvikle slikt samarbeid nærmere i tilknytning til IA-avtalen.

- Gjennom Arbeids- og velferdsdirektoratets kunnskapsfunksjon bidra med relevant sektor- og tjenestekompetanse til forsknings- og utdanningsmiljøene, både gjennom Forskningsrådets aktiviteter og initiativ samt egne tiltak fra direktoratet
- Foreta en samlet vurdering av bevilgninger og vurdere evt. ressursallokering mellom de ulike aktører/kanaler for forskning og kunnskapsutvikling

4. Samarbeid med andre departementer og internasjonalt forskningssamarbeid

4.1 Samarbeid med andre departementer

Departementets ansvar har sammenheng med andre departementers og sektorers ansvar. Dette gjelder særlig med andre velferdsdepartementer som KD (forskning, utdanning og integrering), HOD og BLD, men også med OED og petroleumssektoren og FIN. Samarbeid om kunnskapsutvikling og forskning vil i hovedsak foregå ved:

- Samarbeidet gjennom Departementenes forskningsutvalg i regi av Kunnskapsdepartementets koordineringsfunksjon
- Samfinansiering og sektorkoordinering gjennom programmer i regi av Forskningsrådet
- Samarbeid med enkeltdepartementer på særskilte områder, egne FoU-anskaffelser samt statistikk- og modellavtaler med SSB

Departementet vil i strategiperioden gjennomgå muligheter for mer strategisk samarbeid med andre departementer. Dette bl.a. med sikte på felles behov for tverrsektoriell forskning.

4.2 Internasjonalt forskningssamarbeid

Oppfølging av internasjonalt forskningssamarbeid skjer på flere internasjonale arenaer, bilateralt og gjennom Forskningsrådet. Det internasjonale perspektivet er viktig både ut fra ansvaret for å følge opp regjeringens politikk for internasjonalt forskningssamarbeid, utvikling av felleseuropeiske kunnskapsgrunnlag og departementets/sektorens behov for komparative analyser av politikk og virkemidler. Departementets viktigste internasjonale arenaer for forskningssamarbeid er:

- EUs rammeprogrammer for forskning og det europeiske forskningsområdet (ERA)
- Joint Programming Initiatives i samarbeid med andre EU-medlemsland og EU-kommisjonen
- Nordisk ministerråd
- OECD – komparative analyser, landrapporter og forskningsformidling
- Eurofound – The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions
- EU OSHA Det europeiske samarbeidsorganet for arbeidsmiljø

Når det gjelder det konkrete forskningssamarbeidet i regi av EU og delvis Nordisk ministerråd spiller Forskningsrådet en viktig rolle. Dette gjelder mht. å ivareta infrastruktur, å mobilisere norske forskere til å delta i utlysninger, å stille krav til internasjonalt samarbeid i forskningsprogrammer og gjennom å finansiere felles initiativ departementet og regjeringen har forpliktet seg til. Departementet vil foreta en samlet gjennomgang av det internasjonale forskningssamarbeidet med sikte på anvendelse og tydeligere prioritering.

5. Oppsummering og tiltak i strategien

5.1 Overordnede og prioriterte kunnskapsbehov

Overordnede og prioriterte kunnskapsbehov skal bidra til å nå målene for utvikling av sektoren. Behovene er:

Et kunnskapsgrunnlag for bredden i sektoransvaret:

- Bærekraftig velferdssamfunn og grunnleggende systemtrekk
- Arbeidsmarked og arbeidsliv
- Arbeidsmiljø, arbeidshelse og sikkerhet
- Inntektssikring, økonomisk trygghet og sosial sikkerhet
- Forvaltningens organisering og gjennomføringsevne

Prioritere et godt kunnskapsgrunnlag for målet om et omstillingsdyktig arbeidsliv med høy sysselsetting:

- Arbeidsmarkedet og arbeidslivets utvikling over tid – funksjonsmåte og omstilling
- Politikk, virkemidler, tjenester og tiltak for arbeidsinkludering, forebygging og lengre yrkeskarrierer
- Betydningen av helse, kompetanse og ferdigheter

Relevans og kvalitet i kunnskapsgrunnlaget:

- Styre FoU-virkemidlene i tråd med prioriterte kunnskapsbehov
- Bidra til at det bygges forskningsmiljøer som kan initiere og drive relevant kunnskapsutvikling av høy kvalitet for sektoren

5.2 Tiltak i strategiperioden

5.2.1 Sikre mer kunnskap om sammenhenger mellom arbeid og kompetanse/kvalifikasjoner, både som selvstendig kunnskapsområde, men også som relevant perspektiv i forskning på inntektssikringsordninger og aktivitet/arbeid, sosiale tjenester og levekår, arbeidsmarkedstiltak, arbeidsmiljø samt arbeidsgiveres adferd

5.2.2 Mer systematisk satsing på kunnskapsoppssummeringer. Dette skal gi et bedre og sikrere grunnlag for anvendelse og vurdering av fremtidige kunnskapsbehov og prioriteringer.

5.2.3 Se forskning og kunnskapsutvikling på arbeid- og helseområdet mer i sammenheng på tvers av etablerte strukturer. Dette med sikte på helhetlig tilnærming, god arbeidsdeling og økt synergi mellom FoU-virkemidler.

5.2.4 Vurdere muligheter og tiltak som kan bidra til økt kvalitet og relevans i forskning om hvordan virksomheter og arbeidsplasser kan forebygge frafall og også være en inkluderings- og rehabiliteringsarena – "arbeidsplassforskning"

5.2.5. Sikre at det er systemer for vurdering av vitenskapelig kvalitet i FoU-anskaffelser i regi av departementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet og i forskning i regi av STAMI

5.2.6 Videreutvikle egne anskaffelser av flerårige forskningsavtaler som et strategisk virkemiddel for kompetansebygging, kvalitet og relevans

5.2.7 Vurdere grunnlaget for et mer strategisk samarbeid mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og STAMI på områder hvor STAMI har kompetanse og kunnskap og hvor dette kan være relevant for Arbeids- og velferdsetatens virksomhet, for eksempel kunnskap om hva som bidrar til uhelse, fravær og frafall i virksomhetene og hvilke tiltak som bidrar til å forebygge og hindre dette

5.2.8 Foreta ta en samlet gjennomgang av rammeavtalene med SSB og framtidig behov. Det skal her vurderes å innlemme rammeavtalene i en felles avtale for å sikre områder som ikke er tilstrekkelig dekket og for å styrke tverrgående perspektiver.

5.2.9 Gjennomgå muligheter for mer strategisk samarbeid med andre departementer

5.2.10 Foreta en samlet gjennomgang av det internasjonale forskningssamarbeidet med sikte på anvendelse og tydeligere prioritering